

De duur van de vliegdag van de Gierzwaluw, *Apus a. apus* (L.)

door

D. A. VLEUGEL

Door de interessante waarnemingen van DAANJE (zie Ardea 33, pp. 74-84) daartoe gebracht, verrichtte ik in 1944 een aantal waarnemingen aan de Gierzwaluw, vooral over het roesten. Het late vliegbegin, dat DAANJE noemde, kwam me nl. wat absurd voor, daar mij na vele waarnemingen aan diverse vogelsoorten bleek, dat de vogels vrij spoedig na zonsopgang alle aan hun dagtaak zijn begonnen.

Het stadsgebied van Den Haag is een uitstekend waarnemingsterrein voor de Gierzwaluw, omdat de zwarte luchtacrobaat er zeer algemeen is.

In de Engelse vogelliteratuur vindt men een belangwekkende discussie over het roesten van de Gierzwaluw in de broedtijd. In „The Handbook of British Birds” is de slotsom, dat de luttele nestwaarnemingen in de late avond verricht, de conclusie wettigen, dat zowel ♂♂ als ♀♀'s nachts op de nestplaats terugkeren. Er werd nl. lange tijd vermoed, dat de troep Gierzwaluwen, die men op mooie zomeravonden steeds hoger ziet gaan, de nacht doorbrengt of op de wieken of op enige afstand op een sociale roestplaats. Volgens mijn eigen ervaring ziet men het omhoog schreeuwen van de Gierzwaluw niet alleen in het begin van de trektijd, maar ook op vroeger in het jaar vallende mooie zomeravonden; ook „The Handbook of British Birds” spreekt slechts over het voorkomen ervan „on fine summer evenings.”

Zo zag ik op 20 Juni 1944, een mooie zomeravond, de laatste Gierzwaluw om + 30 (d.i. 30 min. na zonsondergang). Het laatste, dat ik van hen bemerkte, was om + 35 een gierende troep, die steeds hoger scheen te gaan, naar het geluid te oordelen. In Goes nam ik dit verschijnsel ook herhaalde malen waar in vorige jaren. Het is vermoedelijk als sociaal spel op te vatten, wellicht nemen hoofdzakelijk ♂♂ eraan deel. Bij vrij grote duisternis zouden dan de hoogvliegers terug moeten keren, volgens waarnemingen uit Engelse bron. Directe waarnemingen over het slapen gaan, in de nestomgeving verricht, schijnen er niet te zijn. Bij het steeds hoger cirkelen van de gierzwaluwentroep speelt de lichtsterkte stellig een grote rol, deze wordt vanzelfsprekend in de hoogte groter.

Waar de Gierzwaluwen na de broedtijd roesten, is niet of slecht bekend. Waarschijnlijk is er dan in een aantal gevallen verandering van roestplaats, hoewel er ook waarnemingen zijn van vermoedelijke door-

trekkers op oude nestplaatsen. Het is in dit verband interessant om een vergelijking te maken met de Boerenzwaluw. Ik heb een aantal jaren, dat ik een paartje van zeer nabij naging, het volgende vastgesteld: Zodra het eerste ei gelegd was, bleef het ♀ 's nachts op het nest en het ♂ zat er onder op de zolder, waar het nest zich bevond.

Als de jongen vliegvlug waren, kwamen ze de eerste nachten nog terug op het nest, om dan voor goed (?) te verdwijnen. Ook de oude zwaluwen bleven nu weg en roestten vermoedelijk met de jonge dieren op een al of niet sociale roestplaats. Na de aanvang van de tweede, soms ook derde broedcyclus, kwamen ze weer op de nestplaats roesten, om na het uitvliegen van de laatste jongen definitief (?) te verdwijnen.

De tijden, die DAANJE van het slapen gaan van de Gierzwaluw geeft, kloppen met mijn ervaringen op donkere dagen, maar zijn dan zelfs nog aan de vroege kant. Op dagen met heldere lucht vliegen ze later (ongeveer een kwartier). Op 24 Juni 1944 bv. zag ik op een heldere avond om + 25 nog vele rondvliegen, om + 35 en + 40 nog enkelingen, terwijl ik zelfs om + 45 nog 1 exemplaar zag. Het omhoogschroeven bemerkte ik toen niet, maar dit is ook stellig niet aan één plaats gebonden, er treden merkwaardige wijzigingen in de vliegplaatsen der Gierzwaluwen op; tot dusverre ben ik er niet in geslaagd daar enige wetmatigheid in te ontdekken.

Daar DAANJE, zoals hij meedeelt, slechts een gering aantal waarnemingen verzamelde over het ontwaken der Gierzwaluwen, zijn de genoemde tijden van vliegbegin (1½ à 2 uur na zonsopgang) begrijpelijkerwijs te laat, hoewel ook veel afhangt van de gunstige waarnemingsgelegenheid.

Op mijn (gunstige) waarnemingsplaats bemerkte ik de Gierzwaluwen veel vroeger. Dit moge blijken uit een paar protocollen, één van een heldere morgen en één van een morgen met betrokken lucht. Deze dagen lagen in de broedtijd; uit niets is mij evenwel gebleken, dat er na deze tijden zich wijzigen. Ter vergelijking geef ik ook de tijden van een paar andere soorten. De cijfers geven het aantal minuten vóór zonsopgang aan, met + het aantal minuten erna.

Protocol 1

27 Juni 1944. Vrijwel betrokken lucht.

- 11 1 Mus tjilpt (nog op of bij slaappleats op dak).
- 7 Houtduif vliegt voorbij.
- 6 Mus vliegt over.
- 2 1 Gierzwaluw vliegt over, ½ minuut later nog één. Vrij hoog.
- + 4 Mussen tjilpen nu druk. Weer één Gierzwaluw, nu laag.
- + 6 Weer 1 Gierzwaluw, hoog cirkelend.
- + 7 4 Gierzwaluwen cirkelen hoog.
- + 8 Eerste Zilermeeuw in de stad.
- + 9 3 Gierzwaluwen, vrij laag. Nu ook al roepend.

Protocol 2

28 Juni 1944. Heldere lucht.

- 41 Merel zingt.
- 34 Merel staakt zijn zang.
- 30 Eerste mus tjlpt.
- 20 9 Gierzwaluwen komen over, vrij hoog.
- 16 Weer 2 Gierzwaluwen. Nu vrij laag.
- 15 Weer 1 Gierzwaluw. Nu vrij hoog.
- 12 Eerste Zilvermeeuw in de stad.
- 11 Weer 5 Gierzwaluwen. Mussen tjlpen nu algemeen.
- 7 Eerste Houtduif.
- 6 1 Gierzwaluw. Laag.

Uit deze 2 protocollen blijkt ook weer duidelijk, dat er een verschil van 15 à 20 minuten bestaat tusschen het vliegbegin op heldere en donkere morgens (cf. VLEUGEL, Ardea 30, pp. 95 en 96). Verder blijkt uit deze waarnemingen duidelijk, dat de Gierzwaluwen nog vóór zonsopgang gaan rondvliegen. Dat de duur van de dagwerkzaamheid sterk beïnvloed wordt door het weer, zoals DAANJE mogelijk acht, is niet waarschijnlijk. Ook bij de, door mij nauwkeurig onderzochte soorten (Vink, Keep en Witte kwik) is dit niet het geval, terwijl ook in de literatuur hiervan niets vermeld wordt. De grote factor is de lichtsterkte.

Wel beïnvloedt het weer sterk de vlieghoogte en vermoedelijk wisselt ook het jachtveld met de weersomstandigheden. Wanneer regen dreigt, gaan de Gierzwaluwen reeds enige uren van te voren lager jagen en niet alleen tijdens het slechte weer zelf. Enige voorbeelden, dat ze het slechte weer zelfs minstens een halve dag van te voren voorspellen, verzamelde ik op 13 en 15 Juni 1944.

Beide malen was het ogenschijnlijk mooi weer met blauwe lucht. De Gierzwaluwen vlogen toch opvallend laag. Er volgde dan ook prompt regen. Vermoedelijk vliegen de prooien dan laag, doordat er veel waterdamp in de lucht is, hoewel wellicht ook op andere wijze de regen „gevoeld” wordt, zonder dat er uiterlijke kentekenen zijn (vergelijk het vaak sterke reageren van kinderen, goudvissen enz. op naderend slecht weer, wanneer het schijnbaar nog prachtig weer is).